УДК:398.5(575.2)(04)

Ж.О. Өмүралиева,
КРУИАнын кенже илимий кызматкери

"МАНАС" ЭПОСУНДА АТА-БАЛА МАМИЛЕСИНИН ЧАГЫЛДЫРЫЛЫШЫ. ГУМАНДУУЛУК
(С.Орозбаков,С.Каралаев,М.Мусулманкуловдордун варианттарынын негизинде)

Аннотация: *"Манас" эпосу кыргыз элинин руханий улуу дөөлөттөрүнүн эң ирдүүсү. Эпостун мазмунунда канча муун өтсө да өзүнүн актуалдуулугун жоготпос, ары дидактикалык, философиялык мааниси терең идеялар айтылып, кучагына көптөгөн проблемалуу темаларды камтып турат. Анын ичинде үй-бүлөдөгү ата менен баланын ортосундагы социалдык баскычка көтөрүлгөн карама-каршылыктуу мамилелер фольклор таануучу, этнограф жалпы эле адабият таануучуларды кызыктырган маселелердин бири. Бул илимий баяндама ушул теманын үстүндө иштелмекчи.*

Түйүндүү сөздөр: *ата-бала касташуу мотиви, гумандуулук, адамкерчилик, кечиримдүүлүк, таалим-тарбия маселеси.*

Аннотация: *Всемирно известный героический эпос «Манас» является вершиной и самым объемным произведением великого духовного наследия кыргызского народа. Дошедший через века до наших дней эпос не потерял своей актуальности и ныне, его глубокие дидактические, философские идеи включают в себя многие проблемные темы. В их числе и доведенные до социального уровня взаимоотношения отцов и детей, которые представляют собой отдельную тему для глубокого изучения как исследователями фольклора и этнографии, так и литературоведами. Данное научное исследование посвящено вышеуказанной теме.*

Ключевый слова: *мотив противостояния отцов и детей, гуманность, человечность, прощение, вопросы воспитания и нравственности*

ANNOTATION: *The world famous heroic epos "Manas" is the peak and the most volume work of great spiritual inheritance of Kyrgyz people. The epos which has reached in centuries to our days hasn't lost its actuality and now its deep didactic, philosophical ideas include many problematic topics. Among them the relationships of fathers and sons which have reached social level representing a special theme to be studied deeply by folklore researchers and ethnographies as well as by literary critics. This scientific research is dedicated to the above mentioned topic.*

KEY WORDS: *Conflict motive between fathers and sons, humanism, humanity, forgiveness, problems of education and ethics.*

Түрк дүйнөсү тарыхы тереңде жаткан байыркы эл катары өзүнүн көчмөн маданияты, өзгөчө ритуалдык түшүнүктөргө бай салт-санаасы, үрп-адаты, оозеки мол чыгармачылык казынасы, кооз жаратылышы менен дүйнө элдерин жана окумуштууларды кызыктырып келет. Мунун бирден-бир себеби жер жүзүндөгү башка улуттардан айырмаланып түрк элдеринде элдик оозеки чыгармачылыктын бийик деңгээлде өнүккөнү жана бүгүнкү күндө өчпөй сакталып келе жатканы. Бирин бири басып алып турган согуштук оор мезгилдеги кыргыз менен башка түрк элдеринин эриш-аркак жашоосун эпикалык көркөм чагылдырган "Манас" эпосу оозеки өнүккөн чыгармачылыктын эң ирдүүсү болуп саналат. "Манасты" улуу окумуштуулар Радлов, Ч.Валихановдордон бери карай бизге чейин В.М.Жирмунский, М.О.Ауэзов, Р.Кыдырбаева, С.Мусаев, Р.Сарыпбеков, Э.Абдылдаев, К.Кырбашев ж.б. бир нече чет элдик окумуштуулар түрдүү багытта изилдеп келе жатышса да эпостун чети оюлбай дале болсо океан сымал мелтиреп түпкүрүндө укмуштуу сырды катып жаткандай туюлат. Жээгине улам жакындап тереңине умтулган сайын жаңы ачылыштарга, жаңы идея-темаларга туш боло бергени менен изилдөөчүлөрдү өзүнүн сырдуу мейкинине арбап келет.

"Манас" эпосу руханий улуу дөөлөттөрдүн алдыңкы сабында жүргөнү, албетте анын мазмунундагы канча муун өтсө да өзүнүн актуалдуулугун жоготпос, ары дидактикалык, философиялык мааниси терең эркиндик, көз карандысыздык, абийир, ар-намыс, гумандуулук, тартип, эмгекчилдик, улууну урматтоо, Ата мекенди сүйүү, ата журт үчүн жанын берүү сыяктуу патриоттук идеяларга чулганып, кучагына көптөгөн проблемалуу темаларды камтып тургандыгы менен түшүндүрүлөт. "Манас" эпосунда негизи эле баатырдык эпостордо үй-бүлөдөгү ата менен баланын ортосундагы өйдө-ылдый, карама-каршылыктуу мамилелер фольклор таануучу, этнограф жалпы эле адабият таануучуларды кызыктырган темалардын бири.

Үй-бүлөнүн мамлекеттин өсүп-өнүгүшүндө аткарган кызматы эбегейсиз. Ал – мамлекеттин келечеги, анын өнүгүшүнө таасир эткен эң алгачкы факторлордун бири. Мамлекет акыл-эси толук, тарбиясы мыкты, ыйман-ынсап, жакшы менен жаманды ылгай билген адамдардын жетегинде гана куралат, калыбына келет жана өнүгөт. Ал эми мындай адамдарды тарбиялоо үй-бүлө куруучулардын мойнуна жүктөлөт. Үй-бүлөдө, айрыкча түрк элдеринин жашоо маданиятында атанын орду өзгөчө. Атадан мурда тамакты ооз тийбе, атанын кийимдерин өйдө илүү, тебелебөө, баш кийимин ыйык сактоо, атанын сөзүн кунт коюп угуу жана аны эки кылбай аткаруу, атаңа акарат келтирбе, атанын сөзү ок болот деген сыяктуу улуу сөздөр айтылып, эне, балага ушундай тарбия берип келген. Баланы тарбиялап коомго татыктуу алып чыгуу үй-бүлөдө эне менен атанын ыйык парзы. Ата-эне балага айткан сөзү менен эле эмес, жүрүш-турушу, ар бир жасаган иши менен да үлгү болушу шарт. Үй-бүлөдө адамкерчилик, кечиримдүүлүк, сый-урмат мамилелеринин калыптанышы коомдогу гумандуулук маселесинин чечилишине себеп болот.

"Манас" эпосу баш болгон жалпы эле түрк-монгол баатырдык эпосторунда согуштук, баатырдык темалар менен бирге эле үй-бүлөлүк: эне-бала, ата-бала, эрди-катын мамилелери да эпостун негизги идеясынын жүзөгө ашышына түрткү болгон маанилүү себептердин бири. Баатырдык кенже эпостордун алдыңкы сабында турган "Курманбек" эпосунун "Бардык варианттарында тең баатырдык тема алдыңкы катарга чыгып, оң каармандын баатырдык күрөшүндө, кайрат менен сансыз душманга жалгыз аттанып, эл эркиндигин, өз ар-намысын душмандан коргоп калуу үчүн башын өлүмгө байлашында эпостун негизги идеясы, эл идеалы жүзөгө ашат. Ал эми үй-бүлөлүк тема баатырдык мотивди толуктап, оң каармандын образынын ар тараптуу терең ачылышына көмөкчү" болорун фольклорист Б.Кебекова белгилеген [3.13]. Мисалы, Сагынбай Орозбаковдун вариантында Каныкей менен Чубактын ортосунда бузукулук бар деген ушак-айыңга ишенип, Манас аялы Каныкейге таарынып алты ай үйүнө барбай коёт. Ошентсе да Каныкейдин баатырга тете жар экени "коркутуп" келбей жүргөн Манастын аты Ак куланы бапестеп багып, таптап, кырк чорого кийим камдап, Манастын согушка аттанар камын көрүп жүргөнүнөн көрүнөт. Манастын корс мүнөзүнө, одоно кылык-жоруктарына чыдап, сыртынан билгизбей ичинен тынып, көтөрүмдүүлүгү, сабырдуулугу, берилгендиги менен күйөөсүнө жасаган мамилеси, колунан көөрү төгүлгөн ишмерлиги, амалкөйлүгү менен Манастын согушта душмандарын жеңип, ийгиликке жетишүүсүнө чоң түрткү болуп келген.

Баатырдык эпостордогу үй-бүлөлүк темада актуалдуу мотив – ата менен баланын ортосундагы карама-каршылыктуу мамилелердин чыгыш себептери, өнүгүшү, жыйынтыгы. "Манас" эпосунда Жакып менен Манастын, Соорондук (Азиз хан) менен Алмамбеттин ортосунда карама-каршылыктуу мамилени көрөбүз. Бул мотив "Курманбек" эпосунда да өтө курч деңгээлде сүрөттөлгөн. "Тейитбектин Курманбекке ат бербей коюшу ата-баланын ортосундагы майда-барат турмуштук таарыныч эмес, социалдык тепкичке көтөрүлгөн орчундуу карама-каршылык" катары белгиленип, мында атасы баласын тикелей өлүмгө түрткөнү, Курманбек баатырдын айласыз куруганы чагылдырылат [3.15]. Ал эми "Манаста" ата-бала карама-каршылыгынын маселелери түйүндөлсө да кайра чечилип, атадан артык чыккан балдары, атасынын ар кандай ыкмаларды колдонуп бөгөгөн жолдорун акыл, айла-амал, керек болсо согуш менен жеңип чыгышат. Буга Алмамбеттин тагдыры күбө. Алмамбеттин образындагы ата-бала касташуу мотивин ачып берүүдө белгилүү манастаануучу Р.Сарыпбековдун эмгектери баа жеткис.

"Манас" эпосунун алп айтуучусу С.Каралаевдин вариантында жашынан баатыр чыккан Манасты байлык, ар кандай мал-мүлк кызыктырбайт. Ал малдын көзүн карап, бирөөнүн коюн багып, мал эсебин санап отургусу келбейт. Бул жагынан алганда атасы Жакып экөөнүн дүнүйөгө, жашоого болгон көз караштары таптакыр карама-каршы. Жакып байлыккка кызыгат, ал малын көбөйтүп, мал эсебин карап курсант болуп, бай атанып көнүп калган жана мал-мүлкүнүн азайышы ал үчүн жашоодогу эң коркунучтуу нерсе. Жакыптын малын коруп, байлыкка көз каранды болуп калышынын да себеби бар. Ал хандын тукуму, дайыма бардар жашоодо жашап, жокчулук дегенди көрбөй чоңойгон. Алооке келип Ала-Тоону астын-үстүн түшүрүп андагы тынч жаткан элдин бир бөлүгүн Каңгайга, бир бөлүгүн эренге, бирөөсүн тереңге түшүрө айдаганда Жакып да биртике эли, саналуу малы менен Алтайга барып конот. Жокчулуктун азабын тартат. Ошентсе да тырышып жүрүп, калмактарда иштеп, эмгекчилдиги менен калмак ханына жагып, анын кызын катындыкка алат. Өз эмгеги, адал аракети менен жүрүп эсеп жеткис мал күтөт, байыйт, элин тойгузат. Байлыктан көзү каткан Жакыптын картайганда көргөн баласы Манас, атасынын эптеп жыйган-тергенин чачып, күндө сарамжалсыз малын союп жеп жатса Жакып эмес, кайсы гана ата болбосун жаны кашайбай койбойт. Кортукту өлтүрүп, калмак-кыргыз эптеп эл болгондо кайрадан душман таап, атасынын козусун козудай, жылкысын жылкыдай ээн-эркин союп жеп жатканына Жакыптын ачуусу келет. Атанын кашыктап тапканын баласы чөмүчтөп чачып жатса акыл эси толук ар бир адам кайдыгер мамиле жасап коё алмак эмес. Бул жагынан алганда Жакыпты түшүнүүгө болор эле. Ал эми Манас атасындай дүнүйөкор болгусу келбейт, ал үчүн оокат жыйноо, байлык күтүү сыяктуу жашоодогу майда-барат түшүнүктөр менен алпурушкандан көрө жаш болсо да Манасты элдин келечек тагдыры, көз карандысыздык, Ата мекенибиз кайда деген чоң суроолор түйшөлтөт. Көлөмүнө жараша жүрөгү "чоң" Манас, баатыр атанып, мурун өйдө карап сөз айта албаган кыргыздын калмактардан

өчүн алып, чоң урушуп, чоң ичип-жеп, чоң-чоң максаткыялдар менен жүргөн Манастын кылык-жоругу атасы Жакыптын кыжырын келтирип, өз баласына болгон кара ниет ойлорунун чыгышына түрткү болот. Ушундай эле окуя “Курманбек” эпосунда да кездешет. Душманды басып алып, ай сайын салык салып, атасынын сөзүн укпай өз алдынча иш жүргүзгөн Курманбекке атасы Тейитбектин ачууланганын фольклорист Б.Кебекова мындайча чечмелейт: “Курманбектин жогоркудай кыймыл-аракети тескери бааланбайт. Калмак сыяктуу күчтүү душман босогондо турганда бейкапар жатып алуу эр жигиттин иши эмес. Согуштун иши – согуш. Кырчылдашкан кармашууда адам өмүрү кылыч мизинде турат. Кан төгүүлөрдүн, чабылып-чачылуунун болушу мыйзамдуу көрүнүш. Ал эми жеңилген тараптан алым алуу, салык жыйноо өз доорунда демейдегидей эле иштерден болуп эсептелген”[3.14].

“Манас” эпосунун варианттарынын ичинен С.Каралаевдин вариантында Жакып менен Манастын ортосунда карама-каршылыктуу мамиле эң курч деңгээлде, агрессивдүү маанайда сүрөттөлөт. Манас жаңыдан эр жетип, жанына жигит топтоп, калмактарды кырып, атасы Жакыптын малын каалашынча союп жеген мезгилден тарта башталган Жакыптын ачуусу күчөп отуруп, Ала-Тоого көчүп келип Манаска ат тандоодогу эпизоддо, Каныкейге үйлөнөөрдө калың бербей, Манас өлгөндөн кийин да токтобой небереси Семетейге кара ниеттик кылып, небересине уу берип өлтүрүүнү ойлогондо Жакыптын кара ниеттеги өөрчүп отуруп эң жогорку кульминациялык чегине жетет. Болбосо Манас Жакыптын зар какшап, кудайга жалынып жүрүп көргөн баласы эмес беле. Каралаевдин вариантындагы бир дагы эпизоддо Жакыптын ата катары балага болгон аталык мээримин көрө албайбыз. Жакыптын мүнөзү корс, ачуулу, айтканынан кайтпаган, мээримсиз, дүнүйөкор, мал-мүлк үчүн өз баласын өлтүрүүдөн чегинбеген зулум катары чагылдырылган. Каралаевдин вариантында көңүлдүн борбору негизги каарман Манаска гана бурулуп, башка каармандар мисалы Жакыптын ата катары образы реалдуу ачылган эмес. Эпосто Жакып Манастын билинбеген ички душманы катары бир жактуу гана терс мүнөздө көрсөтүлүп калган. “Жакыптын өтө күчтүү жан экендиги байкалып турат. Аны “терс каарман” деген үчүн эле ал алсыз, мүңкүрөп калган бир пенде дешке болбойт. Тетирисинче, Жакып кубаттуу, ички жаалы кайнап турган, өзүнүн тутунган жагдайын көкбөрүчө жулдуруп жиберип, аңкайып оозун ачып туруп калчу жаран эмес. Күч-кубаты ашыпташып, ыргыштап да, ыңгайга кээде көнүп да турат” [2.193]. Изилдөөчүнүн бул пикири ар бир манасчынын вариантынын эмес, эпостун жалпы салттуу мазмунун негизинде айтылган. Ал эми биз ар бир манасчынын вариантында айтылган сюжеттин негизинде салыштыруу жүргүзүп, Жакып менен Манастын ортосундагы ата-уул мамилесин ачып берүү максатын койдук. Ал үчүн Жакыптын образына да кайрылууга туура келет. Дегенибиз, С.Каралевдин вариантында Жакыптын ата деген атка татырлык, баласы Манаска кылган бир дагы жакшы, жылуу мамилесин көрө албайбыз.

Ал эми дагы бир алп манасчы Сагынбай Орозбаковдун вариантында Каралаевге салыштырмалуу Жакыптын образындагы оң, терс мүнөздөр кырдаалга жараша бир кыйла тең салмактуу баяндалат. Малын чачып, тапкан олжосун карапайым калкка тең бөлүп берген Манастын кылыгына жини келсе да Манаска Аккуланы ыйгарууда, ага жар тандап берүүдө Жакып, ата катары өзүнүн милдетин жакшы билет. Ал, Манастын “Катын алып бербейсиң” деген таарынычын олуттуу кабыл алып, баласынын алдындагы аталык өз милдетинен кутулуу үчүн жер кыдырып, эл аралап жүрүп Каныкейди жактырып, калыңын төлөп Манасты үйлөндүрөт. Жакыптын көп кыздын ичинен Каныкейди тандаганы анын сынчылык, кыраакылык, келечекти көрө билгендик мүнөзүн ачып көрсөтөт жана Манаска болгон ак ниетин, мээримин, баланын жаркын келечеги үчүн кам көргөндүгүн сезүүгө жол ачат. Жакып Манастын ар бир кылган ишине мурдун согуп кийлигише бербейт, ылайыктуу жерде өз кеңешин берет, бирок кара ниеттенип бузукулук иштерди жасабайт. Жакып кантип социалдык абалды жакшыртышты, башка эл-уруулар, босогодогу кылт этсең эле басып ала турган душмандар менен тил табышышты мыкты билет. Адамдар менен мамиле түзгөндү, маселени өз пайдасына чечүүнү эң жакшы өздөштүргөн. Ушундай сапаттарынан улам ал калмак менен эл болуп, алардан да өтө байып “Бай Жакып” деген кадыр баркка жеткен. Жакыптын дагы бир артык сапаты айтылган сөзгө бекемдиги, көрөгөчтүгү С.Орозбаковдун вариантында Манас төрөлгөндөгү эпизоддо даана байкалат.

«Эй, нени айтасың Акбалта,
Жанчыгымда бар эле
Сары алтындан бир калта,
Санап сага берейин
Жайытта малдан бир канча.
«Сүйүнчү» – дейсиң, жакшы кеп,
Сүйүнгөн менен бай Жакып,
Чының айтсаң болбойбу
Дүнүйөндөн какшы – деп.
Эй ботом,
Өлөңдүү жерге өрт койгон
Бир өткүр бала десеңчи,
Өз журтума чуу салчуу
Жеткир бала десеңчи!
Кара сууга кан куйган
Бир канкорду тууган белем да,
Калайыкка чаң салган. [7.128]

“Эгер малга кароолук, сараңдык мүнөздөрү болбосо, Жакып көрөгөчтүгү менен даанышман адамга айланмак” деген Б.Исаковдун Жакыптын образына берген жүйөөлүү чечмелөөсү менен жыйынтык чыгарса болот. [2.178] Орозбаковдун вариантында ата бала мамилеси ыңгайына жараша ар кимиси өз ордун билген, тарбиялык мааниси зор, реалдуу чагылдырылган.

Кыргыз улуттук илимдер академиясынын Кол жазмалар фондунда сакталып турган кырктан ашуун манасчылардын айтуусундагы варианттардын ичинен эң ирдүүсү деп эсептелген Молдобасан Мусулманкуловдун айтуусунда Жакып менен Манастын ортосундагы ата-бала мамилеси жогорудагы манасчыларга салыштырмалуу өзгөчө берилген. Мында Жакып камкор, баласаак, мээримдүү ата. Манастын балалыгындагы тентектигине, мал-мүлктү чачкан ысырапкорчулугуна ачууланганы менен Манастын согушка аттанса амандыгын тилеп, батасын берип, ийгилик каалап,

келер жолун күтүп кабатырланат. Душманын жеңип келсе малын союп, карапайым калктын батасын алып түлөө өткөрөт. Мисалы, Манас баш болгон жаш балдар оттугун бербей койгон чалдын куйкасын тилип жолго салышат. Чалдын өчүн алганы келген топ калмакка Манасты ээрчитип үйүнө кетип бараткан Жакып туш болуп калат. Жакып калмактан таяк жеп жатып да кылчактап Манасты карайт, "мени урса мейли, баламды уруп коюшпаса экен" деп тынчсызданат.

Уруп жүрөт Жакыпты,
Жаш карысы жабылып,
Көпчүлүктөн токмок жеп,
Бай Жакып артын карады,
"Жаш балам кантер экен" – деп,
Бай Жакып ичтен санады.
Куруп калган бай Жакып,
Манасты карап кылчактап,
"Уруп коёр бекен" – деп,

Көзүнүн жашы бурчактап. [6;инв.№65]. Албетте, ата болгон соң баланын одоно же туура эмес кылган иштерине капа болот, жини келет, бирок Жакып дүнүйөкор болсо да, мал-мүлкүнөн ажырап калса да ал уулуна кара санабайт. Урушуп, кейип, жаны ачыганы менен Манаска кара ниеттик кылбайт, баласын жамандыкка кыйбайт.

Атанын кокуй наалат деп,
Сулуу келин, сулуу кыз,
Кордукка башы калат деп,
Курган Жакып кайгырып,
Качып кетпей бир жакка,
Кайта келип кайрылып. [6;инв.№65]

Жогорудагыдай саптар Жакыптын образындагы баласына кандай болгон шартта да кыйбастыгын, үй-бүлөдө урушуп, кекээрденсе да сырткы душмандын алдында бирдиктүү, ынтымакты сактай билген акылмандыгын айкындап турат, эң негизгиси М.Мусулманкуловдун айтуусунда Жакыптын урушуп айткан сөзүндө да аталык мээрим сезилип турат.

Көрүнүп тургандай "Манас" эпосунун ар бир вариантында ата-бала мамилеси ар түрдүүчө чагылдырылган. Ал эми эпостун жалпы салттык эпизоддордун мазмунунан алып карасак Жакыптын образында оң сапаттарга караганда терс сапаттары үстөмдүк кылат. Атасынын сараң, ичи тар, көрө албас, сапаттарынан улам айкөл, кечиримдүү, баатыр Манастын, Жакыптан төрөлгөнү да күмөн туудурбай койбойт. Манастын атасы Жакып менен адамдык мүнөз-сапаттарынын окшошпой, кайчы жаралып калышынын себебин эки жол менен чечмелөөгө болот. Биринчиси: мисалы, Алмамбет жана Айчүрөк С.Каралаевдин вариантында периден, кайыптан жаралган бала экени айтылат. М.Мусулманкуловдун айтуусундагы "Курманбек" эпосунун негизги каарманы Курманбек, Тейитбектин өз уулу эмес, энеси токойдо сейилдеп жүрүп кийик баланы эмгизип жаткан жеринен таап келет. Ал эми К.Акиевдин айтуусунда Курманбектин энеси перинин кызы болгону айтылат. Демек Курманбек периден жаралган бала экенинде шек жок. Ушундай эпикалык мотив бардык түрк-монгол эпосторунда, мисалы, Чыңгызхандын кайыптан төрөлгөндүгү жөнүндөгү уламышта көрүнөт. Бул, мифтик ой-жүгүртүүгө негизделген архаикалык мотив. Манас да ушундай сыйкырлуу, ааламдык бийик күчтөн тактап айтканда кайыптан жаралганбы деген пикирди пайда кылат. Экинчиси, эпостун баштапкы саптарына көңүл бурсак Жакыптын жети атасы түгөл кан экени айтылат. Жакыптын атасы Каракан өлгөнгө чейин жана андан мурда да кыргыздар жашаган аймакка эч бир душмандын буту басып кире алган эмес. Жакыптын тукуму таза, ал хандын тукуму анын генинде баатырдык касиет бар. Демек ата-тагинен Жакыпка буйрубаган гендик касиет-сапаттар эки кишиники биригип Манаска өткөн деген ойду жаратат. Кыргыздын аң-сезиминде, ой-туюмунда эл башкарган жетекчинин тектүү жерден чыгышы, ата-теги, тукуму, уругу белгилүү, эл алдында кадыр-баркы бар, эл ишеничин актаган адам болушу зарыл деп табылган. Никесиз төрөлгөн баланы кыргыздарда "тексиз, арам сийдик" деп кордошкон. Ушундай зарылдыктан улам эпостун башкы каарманы Манастын ата-тегинин "түп атасы түгөл кан, түбүнөн кыдыр даарыган" деп айтылышы бекеринен эмес.

Негизинен Жакып канчалык адилетсиз, кара ниет, арам ойлуу болгону менен Манастын айкөлдүгү, марттыгы, баатырдыгы, элдик инсан болгону атасынын бардык туура эмес иш-аракттерин жаап, жашырып тургандай элес калтырат. Манастын майда-барат турмуштук маселелерге назар салбаган мүнөзү, кечиримдүүлүгү, кек сактабагандыгы, улууну урматтай билген адамкерчилиги атасы экөөнүн ортосундагы ар кандай карама-каршылыкты жумшартып, маселенин оңой чечилишине алып келген. "Манастан" ала турган гумандуулук идеясы мына ушул жерде жатат.

Дүйнө адабиятына кеңири таанылган жазуучу Ч.Айтматов да өзүнүн чыгармачылык көрөңгүсүн элдик оозеки чыгармачылыктан алганын, чоң энесинин жомоктору менен мол чыгармачылык азык топтогонун айткан. "Мне хватает тех сказок, которые мне в детстве рассказала бабушка. Я слушал сказки с утро до ночи: тогда ведь не было ни телевизора, ни приёмника. А потом она просила меня пересказать сказку ей" [1.67]. Баланы тарбиялоодо жомоктордун жалпы эле элдик оозеки чыгармалардын аткарган миссиясы жогору экени шексиз. Жазуучуну дүйнөгө дагы бир жолу тааныткан "Кылым карытар бир күн" романындагы дүйнөлүк терминге айланган маңкурт түшүнүгүн автор "Манас" эпосунун сюжетинен алганын сыймыктануу менен жазат. Айтматов кыргыз жана орус жаштарына мындай деген өзүнүн улуулук керээзин калтырып кеткен: "Молодому поколению киргизов нужно читать эпос "Манас", а русским перечитывать Пушкина!". Жазуучу төгүн жерден "Манаска" басым жасоону сунуш кылып жаткан жок. Анткени "Манаста" бийик гумандуулук жатат!

Адабияттар

1. *Айтматов Ч. Вселенная сотворена любовью. -Б.: "Арип Пресс" 2016.*
2. *Исаков Б., Чоюнбаев О. Айкөл Манастын калыптанышы. -Б., 2009.*
3. *Курманбек. Эл адабияты сериясы 5-том. -Б.: "Авразия Пресс", 2015.*
4. *Каралаев С. "Манас" баатырдык эпосу. -Б.*
5. *Манас энциклопедиясы 1-том. -Б., 1995.*
6. *Мусулманкулов М. "Манас" эпосу. Улуттук илимдер академиясынын Кол жазмалар фонду. Инв. № 65.*
7. *Орозбаков С. "Манас" баатырдык эпосу, 6-том. -Б., 2010.*